

СПОДЕЛЯНЕТО НА СЪВРЕМЕННИКА

Добрин Тодоров

Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, 1700, София

РЕЗЮМЕ: Една от обичайните и често извършвани дейности от хората е общуването със себеподобни. Това неизбежно действие има различни форми, като често се проявява като интимно споделяне на тревоги и грижи, постижения и радости с близки хора. На съществени промени, настъпващи в този вид комуникация, е посветен този анализ. Визирани промени говорят за наличието на важен проблем при функционирането на този основен модус на човешко съществуване при съвременния човек. За споделяне днес се говори често и в различни контексти. Например за споделяне на дейности като пътуване или за споделяне на материални ценности като жилища или дори за съвместно ползване на вещи, които обикновено са разглеждани като предмети за лична употреба. Но особено често това понятие се използва при описание на взаимоотношенията между хората в социалните мрежи, базирани в Интернет. Естествено възниква въпросът има ли нещо общо между по-рационалната употреба на материалните ресурси, подчинено на стремежа за ефективно използване на физически активи и спестяването на финансови средства в първия случай и духовното общуване, целящо създаването на по-тесни екзистенциални връзки между хората в глобалното виртуално пространство във втория? Защиатава се тезата, че те имат общ резултат – доброволно скъсяване на дистанцията между хората и съзнателно допускане на не много близки лица до своя личен свят. Това е израз на желание за себеподобие и приемане като водеща житейската максима, че всичко следва да е на показ, тъй като няма нищо за криене. Тук се проявява и значителната промяна в поведението на съвременниците – налагането като стандарт в обществените отношения на физическия и душевен ексхибиционизъм, като от него произтичат редица заплахи за тях.

THE SHARING OF THE CONTEMPORARIE

Dobrin Todorov

University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski"

ABSTRACT: One common and frequently performed activity by people is to mingle with their own kind. This inevitable action has different forms, and often reveals in the act of intimate sharing of anxieties and concerns, achievements and joys with their near ones. The analysis is centered on the important changes occurring in this type of communication. The mentioned above changes are indicator for an important problem in the functioning of this basic mode of human existence for the modern human. We speak frequently and in different contexts about sharing today. For example, about sharing activities as traveling or about sharing material values as houses or even about sharing items that is usually considered personal. But this notion is particularly often used to describe the relationships in social networks based on Internet. Naturally arises the question is there anything in common between the more rational usage of material resources, subjected to the strive for effective use of physical assets and saving money in the first case and the mental communication aiming the initiation of closer existential connections among people in the global virtual space in the second one? The thesis that these two reach common result is argued - shortening the distance among people free-willingly and admitting not very close to them people in their personal world consciously. This is an expression of desire for self-baring and accepting the life maxim that everything should be on display because there is nothing to hide as leading. Here we can see the significant change in the behavior of the contemporaries – applying of physical and mental exhibitionism as a standard in the social relations, though it provides series of threats for them.

Една от обичайните дейности на хората е общуването със себеподобни. Тя обаче има различни форми, като наред със случайните и необвързващи контакти с непознати или слабо познати люде често се проявява като интимно споделяне на тревоги и грижи, постижения и радости с близки хора. Именно на съществени промени, настъпващи в последния вид комуникация, бих искал накратко да се спра тук. Смятам, че тези промени говорят за наличието на важен проблем в този модус на човешко съществуване при съвременния човек.

Да започнем с феноменологията. Не е трудно да се забележи, че за споделяне напоследък се говори често и в различни контексти. Например за споделяне между непознати на дейности като съвместно пътуване, на материални активи като жилища или на предмети (дрехи, бижута). За означаване в публичния говор на тази нова практика вече се налага терминът „икономика на споделянето“, наричана още „икономика на доверието“ или „икономика на поискване“. При нея граждани едновременно или последователно употребяват едни и същи вещи – ако някой не се нужда от нещо, го заема на друг,

за да го ползва в момента. Става дума за предмети, разглеждани доскоро само като обекти за лично или най-много тясно общностно ползване. Този нов вид стопанска дейност – осъществявана най-вече в сферата на услугите, цели по-ефективна употреба на наличните материални ресурси и спестяване на финансови средства. С нея навлиза обаче различна потребителска нагласа за отказ от трайно притежание на предмети за сметка на временното им ползване. Предефинира се понятието за лична собственост, като се намалява дългосрочното обвързване с дадени вещи, разглеждани като бreme, тъй като за покупката и поддръжката им се изискват разходи. Така „достъпът“ до ресурси замества притежанието им, а удобството при тяхното спорадично ползване става водеща ценност. С развитието на „икономиката на споделянето“ донякъде се променя и характерът на взаимоотношенията между хората, въввлечени в нея, тъй като участници и от двете страни са потребители, макар някои от тях да играят ролята на собственици. Същевременно този тип съпътстваща дейност предизвиква чувство за принадлежност към общност, в основата на която стои взаимно доверие между даващ и ползващ.

Особено често понятието споделяне се използва при описание на връзките между хората в социалните мрежи, базирани в Интернет. Чрез него обикновено се обозначава видът общуване, осъществяван във виртуалното пространство. Тази комуникация се основава върху много по-големите технически възможности както за поддържане на интензивен обмен с познати лица, така за установяване на контакти с непознати. Ала общуването в глобалната електронна мрежа освен че създава нови възможности, поражда и нови проблеми. Те са свързани както с различния тип взаимодействие между участниците в него, така и степента му на влияние върху живота им.

Тук естествено възниква въпросът има ли нещо общо между споделянето в първия случай и това във втория? За да му отговорим, е нужно да си припомним мерилото, с което ще сравняваме интересувашите ни явления. В случая е полезно да видим какъв е традиционният смисъл на глагола споделям. В *Българския тълковен речник* са посочени пет негови значения, повечето от които имат в най-добрия случай косвено отношение към темата: а/ мисля или чувствам еднакво (Споделяме едни и същи грижи), б/ правя достойствие, предавам открития (Споделям опит), в/ разг. казвам, разказвам. Пряка връзка с нея имат останалите две значения: „деля, използвам общо с друг (Споделям леглото му)” и посоченото като първо – „разкривам свои съкровени мисли, чувства пред друг, за да получа съчувствие, съвет (Споделям тайните си с майка си. Споделям всичко със сестра си)”.

Като се вземе предвид посочената отправна точка, изглежда, че нищо не се е променило по същество. В първия случай – на „икономиката на споделянето”, просто се е разширил кръгът на лицата, използващи съвместно дадени вещи, а във втория – на кръга от хора, с които се споделят екзистенциално значими състояния. Изглежда, че мащабът е увеличен, но дейностите са си същите. Ала това е измамно впечатление, тъй като промяната не е просто количествена, а засяга качеството на взаимовръзките между хората. Двата вида споделяне, макар и изглеждащи далечни помежду си, си приличат по общия си резултат – доброволно скъсяване на дистанцията между хората във физически и ментален смисъл, и съзнателно допускане на не много близки лица да своя личен свят. С други думи казано, има целенасочено „отваряне” към широк кръг от себеподобни. Интензивно споделящите предмети, чувства и мисли с не/полу/познати на практика прокарват максимата, че всичко следва да е на показ, тъй като няма нищо за криене. Тук виждам и значителната промяна в поведението на съвременниците – налагането като стандарт в обществените отношения на физическото и душевно себепознание. Възприемането му като екзистенциална стратегия води от една страна до разкрепостяване на поведението и прекриването на наложени от традицията граници във взаимоотношенията с околните – така то има освобождаващ ефект. Ала заедно с това крие редица рискове и заплахи, произтичащи от възможността за злоупотреби с тази откритост на индивида към другите.

Тук ще разгледам накратко някои проблеми на споделянето при общуването на съвременниците, разбирани в основния му смисъл – разкриване на съкровени

душевни състояния, с цел получаване на съчувствие и подкрепа, като пропусна въпросите около разширяването на стопанската дейност чрез споделяне на физически активи, досега изключени от нея, макар този аспект на темата също да е важен. Тръгвам от баналната констатация, че съвременниците са отишли далеч в процеса на *отделяне* от действителността – природна, свръхестествена, обществена и междуличностна. В продължение на хилядолетия хората са вървели по пътя на обособяването, а следователно откъсването и донякъде противопоставянето на света около тях, търсейки *независимост* от влиянията на различните по вид дадености, присъстващи в техния живот и очертаващи рамковите му условия. Разширявайки обаче своята негативна свобода („свободата от”) те далеч невинаги са правели крачката към пълноценното осъществяване на втората форма на свободата – позитивната („свободата да”). Този отказ от вторично обвързване с индивиди и общности, каузи и съвместни начинания със себеподобни ги води към нарастване на отчуждението помежду им и до увеличаване на тяхната самота. Същевременно обаче хората си остават социални същества, имащи същностна потребност от общуване помежду си, което да им осигури така нужното признание за тяхната значимост като индивиди. В тази връзка е съвсем логично и днес, както и в миналото, те да търсят разбиране у другите, да се надяват на съчувствие и подкрепа от тях. Разбира се, в това общуване споделянето на важни за личността мисли и душевни състояния е базирано върху очакването за добронамереност от другата страна в диалога.

По традиция общуването от вида споделяне представлява съобщаване на важни за участниците в него житейски случки, уникални преживявания, екзистенциални открития и намерения за бъдещи действия. Тъй като става дума за интимно знание, то обикновено се предоставя на тесен кръг лица – роднини или приятели. Така в основата на класическото споделяне лежи *доверието* и неявно поетия ангажимент за дискретност на съобщеното, т.е. неговото запазване в тайна за намиращите се извън кръга на посветените. И тъкмо тук най-ярко проличава промяната в характера на споделянето между мнозина от съвременниците. За тях публичното огласяване на съкровени преживявания, прозрения и стремежи не е резултат от злоупотреба с доверие от страна на събеседника в общуването, а съзнателно търсен способ за прекриване границите на личното пространство. Изглежда в основата на този обрат стои силното желание за привличане на вниманието на околните към себе, пък дори и с цената на нарастваща уязвимост. Друг основен мотив за описвания прелом е търсенето на одобрение от страна на максимално широк кръг от хора, макар и само с формално заявено харесване в социалните мрежи. Не на последно място описваната промяна има своето основание в неунищожимата суета на хората, силно проявена у някои от тях в действия, търсещи непременно им изпъкване и ярко открояване от себеподобните.

Около новия тип споделяне възникват съмнения доколко постига своя замисъл. Отправената от дадения индивид покана за допускане до личното пространство към широк кръг себеподобни би трябвало да е израз на сила и пренебрежение към евентуални недоброжелателни реакции. Ала в основата ѝ стои забравяне на основен факт, засягащ човешкото битие, а именно неговата изначална *уязвимост*, базираща се върху наличието на непреодолими слаби места

на всяка личност. Лекомисленото подминаване на това обстоятелство е израз било на високомерие и самодоволство на незрели хора, смятащи се за недосегаеми, било на силно страдащи от отчуждението си индивиди, готови да се оставят в ръцете на непознати хора, само и само да получат от тях знаци на внимание. Много често на техните публични изяви адресатите реагират не с одобрение и поощрение, като откликът им е по-скоро насмешлив и подигравателен, ироничен и дори саркастичен, макар и невини открито заявен.

Все по-широко разпространяваният днес вид споделяне – най-вече във виртуалното пространство, трудно изпълнява своето предназначение да създава пълноценни връзки между хората. Високата интензивност на общуване не може да компенсира липсата му на дълбочина. Тази негова *повърхностност* личи в характера на оповестяваната в социалните мрежи информация за съответния индивид – обикновено за рутинни действия от ежедневието и банални душевни състояния, изразявани чрез езикови клишета. От друга страна при днешното споделяне отсъства стабилност и дългосрочна перспектива в междучовешките взаимоотношения. Така мимолетните, случайни и лишени от бъдеще контакти няма как да сложат значим отпечатък върху човешкия живот. Те могат само да създадат *илюзията за признание* на собствената важност чрез получаване на показни знаци на одобрение от по същество безразлични към конкретната личност хора.

За налагането на разглеждания тук вид общуване като особено престижен – всеки, който няма профил в социалните мрежи, се смята за безнадежно изостанал – следва да се търсят и други основания. Той може да се разглежда като израз на страх от действително общуване или на загуба на способност за такова, при което се постига пълноценна взаимност между лицата, участващи в него. Защото споделянето с непознати на незначителни детайли от личния живот не води непременно до реално общуване, а често е начин за блокирането му чрез външни описания на случки, декларации на мисли и чувства, изкуствени и фалшиви словоизлияния. Тези изпразнени от съдържание фрази и жестове на себеразголване много напомнят за монолози на хора, търсещи каквито и да е слушатели – глухи за другите, от които се очаква да бъдат само резонатори и клакьори на чутото и видяното. Използването на споделяне от този тип често е съпроводено със съобразяване и тънки сметки какво и колко да се каже, т.е. хем да се изпълни ритуалът и остане в кръга на живеещите в крак с времето, хем да не се каже нищо

съществено. Тази подозрителност и мнителност към адресата на споделяните случки, чувства и мисли по същество обезсмисля самия акт на общуване. Лишената от искреност и честност комуникация е само имитация на такава. Тя успешно може да прикрие помислите на една затворена в себе си и потайна личност, която само привидно общува открито със себеподобните. Нейните еднопосочни излияния премахват възможността за открити разисквания с равноправни участници в беседата, превръщайки ги в служебни и формални размени на нищо незначещи банални изрази.

Като имам предвид казаното дотук, мога да заключа, че разпространяваният се тип споделяне между съвременниците – поне показният му вариант във виртуалното пространство, не осигурява пълноценно общение между тях. Днешните хора, както и техните предшественици, имат потребност от *пълноценен духовен обмен*. Споделянето в социалните мрежи – във вида, в който понастоящем се практикува масово – е повърхностен заместител на реалния контакт, осъществяван на живо. То не може да замести разговорът лице в лице, при който се постига искрен обмен на мисли и чувства. Вместо действителна съпричастност и съчувствие, вникване и разбиране на проблемите, с които се сблъскват събеседниците в живата беседа, се оповестяват публично под формата на информиране случки от личния живот или собствени мнения по един или друг социален въпрос. Така се възпроизвежда в нова форма добре познатото от близкото минало говорене *на* вместо *със* себеподобните, което анализира още преди десетилетия писателят Г. Марков. При него или изобщо лисва размяна на слова, или тя е само ритуална, прикриваща монолозите на въвлечените в нея. Така или иначе този начин на „споделяне“ е белег за задълбочаващ се *упадък на общуването* между хората, а в по общ план и за *ерозия на духовността* им, доколкото при него се наблюдава оплоскостяване на мисленето и чувствата, доколкото резултатите от тях се свеждат до оценка от вида харесвам или не харесвам. За да се спре тази *деградация на човешкото*, е нужно разбиране за опасностите от безкритичното практикуване на разглежданото дотук „споделяне“. Практикуването на традиционния му вариант ще ни предпази от примитивизиране на отношенията помежду ни и ще осигури така желаната дълбочина и хармония в тях. Обръщането към класическото споделяне може да удовлетвори както потребността ни от признание за нашата ценност като уникални личности, така и на изконния ни човешки стремеж към включване и участие в междупersonалния обмен.

Статията е препоръчана за публикуване
от кат. „Философски и социални науки“.